

Maria Dolores Agirre eta Euskal Antzertia

Patri URKIZU

Maria Doloresi esker onez

Maria Dolores Agirre

Badakit alde zurretik lan honen izenburuak ez duela arrakasta handirik izango. Alegia, komunikabideetako norbaitek aipatzen badu –gauza arraroa– ez duela *Antzertia* esango *Antzerkia* baizik, azken mende laudenean borrokatzen aritu arren *antzerti* ‘arte teatral’ / *antzerki* ‘pieza teatral’ bereizketaren alde alferrik izan baita.

Honela bada, Maria Dolores Agirre eta euskal antzertiaz, errezil-darrak teatroa egiteko zeukan moldeaz, antzeaz eta trebetasunaz arituko gara bereziki lan honetan, eta hemendik aparte norbaitek beste xehetasunak nahi baditu aurki ditzake ere Lurdes Auzmendik idatzitako *Maria Dolores Agirre (1903-1997)* liburuxkan, zein Mikel Atxagak zuzentzen duen *Bidegileak* bilduman agertu baita 2002. urtean.

Lan hau Maria Doloresen jaiotzaren mendeurrena dela eta, *EGAN* aldizkariak eskatuta plazaratzen da. Iaz, Marzelino Soroaren, teatro berriaren aitzindariaren (1848-1902) hiletaren mendeurrena zenez eskatu zidaten ere hitzalditxo bat gaiaz Debako *Orai* antzertaldekoek eta obra osoaren edizioa prestatu ondoren hor gelditu da zoko batean plazaratu gabe. Agian noizbait euskal editore eta erakundeak ohartuko dira euskal antzertiaren garrantziaz eta antzerkien bilduma osatuko da, bitartean hemen hel diezaiogun Maria Doloresen lanari.

Errezildarra dugu Maria Dolores Agirre eta bere jaioterriko esareri ‘nekez jaio eta errez hil’ dioenari kontra egitearren edo bizi luze eta oparoa izan zuen. Etxeberri izeneko etxean jaioa, sei urtetik hamabira bitartean herriko eskolan ikasi zuen, eta osaba apaizak euskalzaletu. Berari diot entzuna nola Errezildik Tolosaraino astoarenekin eta oinez joaten ziren larunbatero feriara barazkiak eta beste saltzera, eta nola saldutako lehen arrautza dozenaren sosez arkupe-tan bertso paperak saltzen zegoen bertsolariari erosten zizkion, eta etxerako bidean kantatzen eta buruz ere ikasten.

Hamalau urte zituenean Errezildik Donostiara maistra ikasketak burutzera joan zen eta hemen gelditu zen jada betirako. Eujenio Lasheras mediku donostiarrekin ezkondu zen 1924an eta bi seme-alaba izan zituen: Maria Dolores, Mariaren Lagundiko moja, eta Eujenio, medikua aita bezala.

Esan dugunez maistra karrera egin zuen euskal letretan eta heziketan beste emakume ospetsuak izango zirenekin batera: Julene Azpeitia, Katalina Elizegi, Elbira Zipitria...

Donostian Udalaren babesean martxan zegoen Abelino Barriola eta Toribio Alzagak eraikitako *Euskal Izketa eta Iztunde ikastola*, urtero antzertiren bat edo beste antzetzten zuena eta hauengana inguratu zen Maria Dolores, euskararako eta antzertirako jaidura eta afizioa handia izaki nonbait, eta zuzendariarekin ongi baino hobeto konpondu zen beti.

Bere etxean euskarazko klaseak ematen hasi zen iragarki bat ipini ondoren auzoko denda batean. Ikasle ospetsuak ere izan zituen: Antonio Agirre kontsula, Karlos Santamaria, Migel Castells notarioa, Orkolaga medikua, eta Bilbotik Donostiara egunero etortzen omen zen notario bat. Euskara irakasteko bidelagunotaz baliatzen zen: abestiak, irrati-saioak, bertsolarien emanaldiak eta antzezlanak. Irakurgaien artean gogoko zituen Fernando Amezketarraren kontakizun barregarriak, Txomin Agirrereren *Garoa*, elizako otoitz-liburuak... Laurogeita hamar urte zituela eta oraindik euskara irakasten jarraitzen omen zuen.

* * *

Mila bederatziehun eta hogeita hamabian Donostiako Udalak Toribio Alzagak zuzentzen zuen *Eusko Iztunderako* lan postu bat atara zuen eta oposizioak lau egun iraun zituen lau ariketa hauekin: a) lehen egunean itzulpena: *Don Kixoter*en zati hautatu bat euskaratzea, eta *Gero*-ren beste bat gaztelaniaratzea; b) bigarren egunean Euskarari buruzko idazlan bat; c) hirugarrenean, eskola klase bat eman ustezko ikasle-talde baten aurrean, eta d) laugarrenean, Shakespeare-ren testuak erreztatzea. Epai-mahaiak 1932ko uztailaren 2an sinatu zuen akta, non ageri baitzen Maria Dolores Agirre zela irabazlea, eta jada 1933ko otsailean ekin zion lanbide berriari.

Errepublikara garaiako bizitza oso mugitua izan zen era eta arlo guztietan, jakina denez, eta euskal kultur mugimendua gero eta indar handiagoa hartzen joan zen, lekuko direlarik, Poesia egunak eta Antzerti egunak, hauek 1934-1935 eta 1936. urtean zehar ospatu zirelarik. Bertan Euskal Herrietako hainbat eta hainbat antzetzaldek parte hartu zuen sutsuki. Honen kronika irakur dezakegu, argi

eta garbi, adibidez, Antonio Labaienek zuzentzen zuen *Antzerti* aldizkarian, eta *El Día*, Donostiako egunkarian.

Gerra hasi zelarik, faxistek oraindik bereganatua ez zeukaten lurraldeetan antzertiak biziki iraun zuen, eta horrela 1937an sortu eta hil zen *Eguna* aldizkariak dioenez, Bilboko Euzko Gaztedijak antzeztu zituen adibidez Soroaren *Ezer ez ta Festa*, Pearse-ren *Iru Gudari*, Yeats-en *Megarrez igaro zen atsua*, Sabino Aranaren *Libe...* beste askoren artean Manu Sota, Lauaxeta, Emakume Abertzaleen Batzak nabarmendu zirelarik lan eta ikuskizun hauetan.

Gerra zibilean, Bigarren Mundu Gertan eta oro har 40. hamartean, hots, garai latz haietan ez zen noski antzezkizunetarako giro onik, baina Iparraldean eta erbestean, halere, jarraitu zuen honek bere bizi urria erakusten. Honela, *Gure Herria* aldizkarian, *Herrian* eta *Eskualdunan* agertzen dira noizbehinka albisteak herri honetan edo hartan hau edo hura antzeztu dela adieraziz, edota teatro laburtxoren bat plazaratuz. Adibidez, Léon Leonek *Gure Herria*-n argitaratu zituen *Haurrak azken hitza bere* (1939), *Eguberri-ipuia* (Herria, 1947).

Mexicoko desterruan Jokin Zaitegik argitaratu zuen 1946an *Sopokel'en Antzerkiak*, Prometeo berri bat bailltzan bere sorterritik urrun euskal kulturaren suzi zahar-berria piztu nahian. Berak geroxeago *Euzko Gogoa*-n Guatemalan sortutako aldizkarian joango zen argitaratzen ere Euskal Herrian argitaratu ezin zen antzertia. Erbestean, beraz, plazaratu ziren, Eskilo, Sofokles, Shakespeare, Benavente... Zaitegi, Amezaga, Ibiñagabeitiaren esku iaio eta itzulpen ederren bitartez.

Barnean ahaleginak egiten ziren katakunbetako aroa deitu izan zaion horretan, eta, adibidez, Nemesio Etxaniz Deban izan zelarik, *Alostorrea* izeneko antzetzaldea sortu zuen eta 1947an Abeletxeren, hau da, Manu Ziarsororen *Gabon Gabonetan* antzeztu zuten. Augustin Zubikaraiak esaten digunez 1949an Miarritzen Euskal Lore Jokoak antolatu zirelarik antzerkiek ere izan zuten bertan lekua, eta zortzi lan aurkeztu ziren gainera. Ez zen eman lehen saririk baina beste hauek saritu zituzten: Pierre Larzabal *Urxilotar horiek* lanagatik, Jean Lousteau *Amaren heriotzea*-gatik, eta J. Uarrain, alegia, Jon Etxaideren ezizena, *Amaiur* antzerkiagatik. Bakarrizketarik ere izan zen.

Halaberetsu, 1949an Azpeitiko Nekazari Alkartasunak eraturik antzerki norgehiagoka irabazle Maria Dolores Agirre gertatu zen

Aukeraren maukera azkenian ... okerra obrarekin. Lan hau hurrengo urtean argitaratu zen *Egan* aldizkarian¹.

Honela hasten zuen bakarrizketa berrogeiren bat urte zituen etxekandere dotore batek:

Ene! Auxen da atarramentu ta buru austia! Ez da gure etxian giro oraingo aldiyan. Meskame berriya bear da, ezin inun arkitu alako... egokirik. Egokirik...! Izan egin bear! Bai al dago ba! Ara! Tajuzko bat azaltzen danerako, hamaika itxuragabeko ikusi bear dituzu. Ia txantxetan galdetu onelako bati.

Noski, obra hau gertuago dago Joxe Artolaren *Motxa Errian* (1935) eta beste euskal antzerkigileek (Biktoriano Iraola, Ignazio K. Nuñez, Alfonso Zabala, Juan Bautista Ayerbe...) idazten zituzten bakarrizketatik Jean Genet-en *Meskameak* (1947) obraren estetikatik baino.

Euskal Iztundearen bigarren aroa 1953an hasi zen berriro, eta oraingoan Maria Doloresen zuzendaritzapean, 1941ean hil baitzen Toribio Alzaga. Lehengo bideari eutsi zion, noski, eta bai Santo Tomas bezperan bai Done Sebastianenean Donostian antzeztu zituzten 50eko hamartean hauexek izan ziren:

Urtea	Antzerkia	Antzerkigilea	Antzokia
1953	<i>Ramuntxo</i>	Loti / Alzaga	Kursaal
1954	<i>Andre Joxepa Tronpeta</i>	Alzaga	Antzoki zaharra
1955	<i>Mutilzar</i>	Alzaga	Antzoki zaharra
1956	<i>Bost urtian</i>	Alzaga	Antzoki zaharra
	<i>Ezer ez ta festa</i>	Soroa	Antzoki zaharra
1957	<i>Lagun txar bat</i>	Barriola	Victoria Eugenia
1958	<i>Lurdesko Lorea</i>	Ghéon / M.D. Agirre	Victoria Eugenia
	<i>Au dek maltzurkeria</i>	M.D. Agirre	Antzoki zaharra
1959	<i>Doitorra</i>	Molière / Elizondo	Antzoki zaharra
	<i>Goi argi</i>	Barriola	Antzoki zaharra
1960	<i>Eun dukat</i>	M. Lekuona	Antzoki zaharra
	<i>Damu latza</i>	Larzabal	Antzoki zaharra

Hamabi obra ezberdin zortzi urtetan. Eta hauen artean bat, Henri Ghéon-en *Lurdesko lorea*, Garzia Elustondok euskaratua eta

(1) Maria Dolores Agirre, "Aukeraren maukera azkenian ... okerra", *Egan*, Donostia 1950, 2, 27-31.

Andre Joxepa trompeta

Teatro Principal

21 de Diciembre de 1.954 — Santo Tomás

6'30 tarde

10,45 noche

REPRESENTACION de la fantasía
cómico-musical, original de
Don Toribio Alzaga.

ANDRE JOXEPA TROMPETA

Organizada y patrocinada por el CENTRO DE ATRACCION Y TURISMO, interpretada por el Cuadro de Arte de la Academia de la Lengua y Declamación Vasca del Excmo. Ayuntamiento, con la colaboración del grupo de baile de la Schola Cantorum de Ntra. Sra. del Coro.

REPARTO por orden de aparición en escena

Oleskarria	Sr. MONTES
Pello	Sr. BARRIOLA
Andre Joxepa Trompeta	Sra. ORCOLAGA
Ixxira	Sr. BEORLEGUI
Txagein	Sr. ECEIZA
Potxolo	Sr. ARRIETA
Baso Jaun	Sr. BARRIOLA
Iz-Lamiña	Sra. ARRUABARRENA
Mañu	Sr. TOLARECHIPÍ
Kaxilana	Sra. AGOTE

PRECIOS

	TARDE	NOCHE
Bataca	90,00	15,00
Bataca delantera entresuelo	30,00	15,00
Sillón de entresuelo	16,00	12,00
Delantera de principal	13,00	10,00
Sillones de principal	13,00	10,00
Delantera de Galería	11,00	9,00
Galería	10,00	8,00

NOTA.—Venta de localidades desde el jueves día 16 en las taquillas del Teatro Principal.

IMP. GORRIBI—SAN SEBASTIAN

Andre Joxepa trompeta-ren
agerraldia eta esku-programa

Mutilzar

Teatro Victoria Eugenia

TELÉFONO 1-15-55

FIESTAS DE SAN SEBASTIAN

Patrocinadas por el Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián e interpretadas por el Cuadro de Arte de la Academia de la Lengua y Declamación Vasca del Excmo. Ayuntamiento, bajo la dirección de MARIA DOLORES AGUIRRE, tendrán lugar las siguientes representaciones:

Sábado, 19 de Enero

A las 6'30 de la tarde

El juguete cómico en tres actos, original de don **Toribio Alzaga**:

«MUTILZAR»

REPARTO (por orden de aparición en escena):

«Mai Krux»	Srta. Arruabarrena.
«Miel Mai»	Sr. Eguilegor.
«On Patxio»	Sr. Tolarechipi.
«Kontxexi»	Srta. Agote.
«Xalome»	Sra. Moraiz.
«Kondo»	Sr. Beorlegui.
«Joxpa Akiña»	Sra. Echániz.
«Joxe Austin»	Sr. Eceiza.

Mutilzar-en programa

SALON AÑORGA

1957
JULIO
22

Representación

7
TARDE

del juguete cómico en tres actos, original de Don Toribio Alzaga

Mutilzar

Será interpretado por el Cuadro de Arte de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián

REPARTO
(por el orden de aparición en escena)

Mari Krux.....	Srta. Arribarrena
Miel Mai.....	Sr. Egilegar
On Patrizio.....	Sr. Tolarechipi
Kontxexi.....	Srta. Apaolaza
Xalome.....	Sra. Tolarechipi
Kondo.....	Sr. Otegui
Joxpa Akiña.....	Sra. Echaniz
Joxe Austin.....	Sr. Eceiza

NOTA IMPORTANTE.—No se permitirá la entrada a los menores de 14 años.

SALON NOVEDADES - Vergara

SABADO, 14 de ENERO de 1956

7,15 tarde S 10,15 noche

Organizado por la Sociedad SAGAR - PE e interpretado por el Cuadro de Arte de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián

REPRESENTACION

del juguete cómico en tres actos, original de D. Toribio Alzaga, actuando los colosos del Teatro Vasco Sres. EGUILLEOR Y BEORLEGUI.

MUTILZAR

REPARTO
(por orden de aparición en escena)

Mari Krux	Srta. ARRIABARRENA.
Miel Mai.	Sr. EGUILLEOR.
On Patrizio.	Sr. TOLARECHIPÍ.
Kontxexi.	Srta. APAOLAZA.
Xalome	Sra. MORAIZ.
Kondo	Sr. BEORLEGUI.
Joxpa Akiña	Sra. ECHANIZ.
Joxe Austin.	Sr. ECEIZA.

Mobiliario,cedido por la Fábrica de Muebles de D. Martín Guridi.

VENTA DE LOCALIDADES en la taquilla del Salón Novedades, desde el jueves, de 7 y media a 8 y media de la tarde.

Bost urtian

TEATRO PRINCIPAL

21 DE DICIEMBRE 1956 **SANTO TOMAS** 6,30 TARDE Y 10,30 NOCHE

PRESENTACIONES DEL TEATRO VASCO

Organizadas y patrocinadas por el CENTRO DE ATRACCION Y TURISMO a cargo del Cuadro Artístico de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Excmo. Ayuntamiento de SAN SEBASTIAN

1.º - La comedia en dos actos, original de D. Toribio Alzaga

BOST URTIAN

- REPARTO -

Axun — Srta. Arruabarrena	Pantxo — Sr. Beorlegui	Dámasa — » Moraiz	Txilborra — » Eguilegor
Terexa — » Agote	Patrxio — » Gurruchaga	Lukax — » Eceiza	

2.º - El juguete cómico en un acto, de D. Toribio Alzaga

EZER EZ TA FESTA

- REPARTO -

Kaximira — Sra. Echániz	Xoluerdi — Sr. Beorlegui	Antoni — Srta. Arruabarrena	Juxto — » Sr. Montes
Batixta — Sr. Eguilegor	On Martzelo — Sr. Tolarechipi		

www.CORREIA-3.net

Bost urtian eta Ezer ez ta festa-ren eskuprograma

berak orraztua eta osatua. Musika Leon Urretak taxutua, eta orkestra zuzendari Xabier Bello Portu. Ghéon ez zen ezezaguna gure artean, zeren Donostiara etorria zen gerra aurretik hitzaldi bat ematera, 1935ean hain zuzen *Centro de Cultura Femenina* delakoaren gonbitez bertako antzetzaldeak agertu zuelarik *La parade du Pont du Diable*, zein jada Joseba Markiegik itzulia zuen honen *Txerrenzubi'ko gertaria* (Antzerti 3, 1935).

Henri Léon Vangeon-en ezizena da Ghéon (Bray-sur-Seine, 1875-Paris 1944), zein jada hogeita bi urterekin bere lehen poema liburua argitaratuta, Gideren lagun mina zen eta *La Nouvelle Revue Française*-en sortzaileetarikoa dugun. Jean Copeau-rekin 1913az geroztik Vieux-Colombier antzokiko animatzailea, *Compagnons de Notre Dame* antzetzaldeak plazaratu zituen bere hainbat eta hainbat obra, fede kristauan eta herrian erroturiko antzerkiak. Eta hauek ingelesera, alemanera, polakora, italianora, flamenderara, kroatera, katalanera eta euskarara ere itzuliak izan ziren. *Saint Gilles* antzerkiaren estreinua egin eta minbizi batek eraman zuen handik aste batera, 1944eko ekainaren 13an. Bere hiletetan katabutaren jarraitzaileen artean ez zihoazen berrogei pertsona. Laster ahantzia izan zen, beraz.

Lourdes'ko lorea, antzerkiak Bernardetxoren bizitza aurkezten zuen, hots, *Lourdes'ko gertakizun-edesti egikorra*, bost ekitaldi ta amabi irudi laukitan. Ez zen bertan kantarik ere falta, hala nola bukaerako *Ave, Ave, Ave Maria, Agur, Agur Agur Maria*. Teatro erlijioso sinboliko baten aurrean gaude, beraz.

Nemesio Etxanizek Andima Ibiñagabeitiari idatzitako gutun batean hauxe zioen kexa moduan:

Bost urtian eta Ezer ez ta festa eman zizkiguten. Beorlegi ta bere lagun zarrak ez dute antzerki berririk nai (1956-XII-23)

Nemesio euskal munduaz oso apaiz kezkatua zen, eta artista benetakoa bezala Martzelino Soroa eta Toribio Altzagaren antzezlanak zaharkituak iruditzen zitzaizkion eta zerbait berrixeagoaren alde ageri zen. Hau dela eta 1958an *Antzerkiak* izeneko liburutxoa plazaratuko du bertan lau lan hauek ageri direlarik: *Gabak zekarren eguna* (Arantzazuko saria, 1956), *Maite ere neurritz*, *Zotzean bizia* eta *Gabon zauria*. Drama historikoa, ohiturako jostailuak eta eguberrietako koadroak. Hots, komedia, eta drama realista, sinbolista eta historikoak.

Hirurogeiko hamartea, mugituagoa eta biziagoa izango da dudarik gabe zeren *Jarrai* antzetzaldea sartuko da jokoan (1960-1965), Pedro Muñoz Seca, Victor Ruiz Añibarro, Tennessee Williams, John Priestley, Joaquín Cavo Sotelo, Enrique Jardiel Poncela, Eugene O'Neill eta Henrik Ibsen oholtegitatu baitzituzten. Baina ikus dezagun zer lan zuzendu zituen hauen artean Maria Doloresek:

Urtea	Antzerkia	Antzerkigilea	Antzokia
1961	<i>Zorigaiztoko eguna</i> <i>Beorraren ostikoa</i>	Barriola / Olaizola Monzon	Antzoki zaharra Antzoki zaharra
1962	<i>Amal</i> <i>Etxahun</i>	Tagore / M.D. Agirre Larzabal	Antzoki zaharra Antzoki zaharra
1963	<i>Txalupak jaberik ez</i>	Casona / M. D. Agirre	Victoria Eugenia
1964	<i>Zurgin zarra</i> <i>Garo usaia</i>	Monzon Karraskedo	Antzoki zaharra Antzoki zaharra
1965	<i>Ori'ko txoria Ori'n</i>	Lázaro / M. D. Agirre	Antzoki zaharra
1966	<i>Txapela bete euri</i> <i>Inpernuko dirua</i>	Gazzo / M. D. Agirre Larzabal	Antzoki zaharra Antzoki zaharra
1967	<i>Irugarren itza</i>	Casona / M. D. Agirre	Antzoki zaharra
1968	<i>Iturri-Agor</i> <i>Ez zan atejoka etorri</i>	F.G. Lorca / M. D. Agirre Calvo Sotelo / M. D. Agirre	Antzoki zaharra Antiguo
1970	<i>Beste ertza</i>	Lopez Rubio / M. D. Agirre	Iparragirre (Tol.)

Hona nola ikusten zituen Etxanizek bai *Jarrai* bai lztunde eskola-koen antzekizunak Ibiñagabeitiari eta Zaitegiri 1962an igorritako bi gutunetan. Lehena:

JARRAI taldekoak or dabilta bere lanetan aurrera. Neure euskeralbena *Ito ... edo ezkondu* (R. Añibaroren *Mujeres en Berrigorria*-rena) izenekoa Gabon egunean bota zuten eguardian Donostiko Antzoki zarrean. Jendea bapo etorri zan. Aurreko igandean erderazko antzerkira baiño gehiago behintzat... Jorrailean botako dute *Kristalezko iruditxoak* 'El zoo de cristal' en euskeralbena. Gure jendea ez tet ortarako gerturik dagoenik (1962-II-2).

Eta bigarrena:

Abendua'ren 21an Lartzabalen ETXAHUN bota zuten, Mª Dolores Agirrerren taldeak; eta 23'an JARRAI taldeak *Ertzaña etxean*², on

(2) John Priestley (1894) ingelesaren *An inspector calls* (1940) 'Llama un inspector', 1951ko maiatzaren 25ean Teatro Español-en aurkeztua.

Manuel Lekuonaren iloba gazte batek euskeratua. Oso ederki azkenengo au. (1962-X-1).

Ikus dezakegunez ez zetorren bat Etxaniz gazteek hartzen hasiak ziren bideekin antzertian. Tennessee Williams (1911-1983) amerikar antzerkigilearen obra, drama psikologiko-errealistari ausartegi eta gehiegixko zeritzon. Honek izugarrizko arrakasta izan zuen Broadway-en *The Glass Menagerie*-kin, eta bere obrak zinera iraganik Kazan eta beste zenbait zuzendari bitarteko hoberentsuentzat jo ditzakegu: *Desio deitu tranbia* (1947), *Zinkezko teilatu gaineko kate-mea* (1958), *Iguanako gaua* (1962)... Honen formula beti berdintsua izan da, alde batetik gai ausartak aurkeztea eta bestetik hauek kontentzio formalak errespetatzea, antzerkia ongi fabrikatzea.

Eta zer antzerti zuzentzen zuen bitartean bada Maria Doloresek? Azter ditzagun batez ere berak burututako itzulpenak: 1. Ghéon; 2. Tagore; 3. Casona; 4. Lázaro; 5. Gazzo; 6. Lorca; 7. Calvo Sotelo; 8. López Rubio; 9. Guerrero; 10. Buero Vallejo; 11. Pío Baroja; .... Beraz, zortzi gaztelaniazko, bat frantsesa, bat bengaliarra eta beste bat amerikarra. Eredua eta eragin nagusia nondik datorren garbi dago.

1962an aurkeztu zuen Rabindranath Tagoreren *Amal*. Kalkutan jaiotako eta Santiniketan hildako idazle indiar honek (1861-1941), Europan eta Ameriketara ibili ondoren eskola berezi bat sortu zuen, Vizvabaharati deitua, non gazteek argia, airea, natura bilatzen duten, hala nola esku-lana eta adimenaren bilakaera harmonikoa. Nobel saria poesian, obra oparoa du: kankak, antzerkiak, eleberriak, filosofia eta erlijiozko saiok, hala nola kritika eta politikakoak. Ortziaz daukan ikuspegia panteista da, antzinako Upanishads delakoen araberakoa.

Nobel saria 1913an jaso zuen *Amal eta erregeren gutuna* plaza-ratu urtean. Oso hedatua izan zen Espainian bere obra eta euskaraz ez ezik³, gailegora eta katalanera ere itzulia. Hona, adibidez, nola

---

Gurean Julian Lekuonak itzuli zuen.

(3) Pío Baroja, *Altzate'ko jaun* Felipe Yurramendik euskaratua eta Rabindranath Tagorek *Amal* Aguirre'tar Maria Dolores'ek euskaratua. Donostia, Edili, 1984.

Arantxa Garaialde andereñoa Amalen paperean & Josemari Etxebeste Agurearenean

CLUB DE TEATRO
DE
SAN SEBASTIAN

Comisión de Cultura del Excmo. Ayuntamiento

En el Teatro Principal de San Sebastián a las 11
y cuarto (en punto) de la mañana del Domingo
día 25 de Febrero de 1962.

Homenaje a Rabindranath Tagore

1.ª Parte Bi egintzetan eraturtako antzerki ituna:

A M A L

Donosti'ko Ayuntamiento'ko antzeslari taldeak
jariko du

BANAKETA

antzeslariak azaldu ala:

Madhav	Arruabarrena
Sendagilea	Alba
Agurea	Echeveste
Amal	Garayalde
Esneketaria	Ecurra
Kalezai	Amilibia
Nagusia	Tolarechipi
Sudha	Aranzabal
Mandataria	Bereciartua
Sendagil bigarena	Eceiza
Nexka - mutikoak eta abar	

itzultzen duten Bonifacio de Ataun "Sabiaga"k eta Maria Doloresek bukaera:

Sendagilea: - Zer esan nai diok?

Sada:- Auxe, eman zion itza bete dula Sudha'k. (Sabiaga)

...

Sendagilea: - Esango ez zionat, bada!... Zer nai ukene esatea?

Sada: - Esaiozu Sada'k ez dula iñoiz aztu, gogoan izan dudala beti...

Ikusten dugenez saiatzan zen Maria Dolores hitanoa erabiltzen eta bizitasuna bere elkarrizketei ematen. Hona Rosa Arruabarrenak, *Madhav* antzezten zuenak nola oroitzen duen garai hura! "Donostiako Udalak igande goizetan Antzerki Kluba deitzen zuena antolatatu zuen eta Donostiako talde guztiek zeukaten aukera antzeztan prestatu eta emateko. Maria Doloresen taldeak joan eta *Amal* presatatu zuen orduan, eta suertea izan zuten: *Amal* oso polita da, poesia purua, gero dekorazioak eta oso politak jarri genituen, eta beno, suertea izan genuen. Egun berean *Club Vasco de Campingek* ere obra bat antzeztu zuen, Tagoreren beste bat hain zuzen, baina haiena oso tristea omen zen, oso grisa. Eta gurea zen: zelosia batzuk, kolorez erabat blaitua. Lehenengo euskarazkoa antzeztu zen eta ondoren gaztelaniazkoa, eta ikusleen artean Larrialdien Etxeko zuzendaria zegoen eta Maria Doloresi deitu zion zorionak emateko, esanez ez zuela uste euskaraz obra hori egin zitekeenik".

Laudorioak baino ez omen zituzten entzun, antza denez, eta Maria Dolores oso gustura geratu omen zen.

1963an Alejandro Casonaren *Txalupak jaberik* ez aurkeztu zuen *Euskal Iztundeak*. Alejandro Casona, Alejandro Rodriguez Alvarez en ezizena (Besullo, Asturias, 1903-Madrid, 1965), Arango haranean izan zelarik maisu hasi zen haur antzerkiak egiten eta testu klasikoak moldatzen. Errepublikara garaian *Teatro Ambulante* edo *Teatro del Pueblo* delakoa zuzendu eta bertarako antzerki batzuek idatzi zituen, hala nola *Sancho Panza en la Insula*. 1932 Sari nazionala eman zioten *Flor de leyendas* obragatik eta 1934ean *La sirena varada* oholeratu zuen, garai hartako antzerti giroan berritze gogoia adierazten zutenak. Erbesteratu zelarik lehenik Mexicoko *Prohibido suicidarse en primavera* (1937) estreinatu zuen eta gero Buenos Airesen kokatu zen, hemen jokatu zirelarik *La dama del alba* (1944), *La Barca sin pescador* (1945), *Los árboles mueren de pie* (1949), *Siete gritos en el mar* (1952), *La tercera palabra* (1953), *La casa de*

los siete balcones (1957). Bere antzerkietan errealtatea eta fikzioaren arteko borroka agertzen da, mundu poetiko hobere bateranzko ihesaldia, ametsaren benetakotasuna... 1962an itzuli zen Espainiara eta arrakasta handiz eman ziren bere antzerkiak, hala *La barca sin pescador*, zein jada 1950ean zinera eramana zuen Mario Sofficik Pedro López Lagar eta Sabina Olmosen eskutik.

Izan zituen, ordea, kritikariak Espainian. Adibidez, Fernandez Santos, zeinek *Primer Acto* errebistan (1966) eskuindartzat eta estetika 'mediocre'duna, eskaseko bezala jo zuen. Oso mindu zuten Casona kritika haiek, eta eztabaida luzea izan zuen kritikariekin. Aurretan bere jaiotze mendeurrenean Oviedoko unibertsitateak bere obra aztergai hartuta Biltzar bat eraturik du.

Casonaren familiako batzuk ere etorri ziren 1967an aurkeztu zenean *Irugarren Itza* euskaraz, zein 1953an Buenos Aireseko Teatro Odeón-en eta 1964ean Madrیدهko Marquina antzokian taularatua izan zen, eta idatzi omen zioten Maria Doloresi antzezte lanagatik, zoragarria izan zela eta ez zeukala Madridenten ikusitakoaren inbidiarik.

1965ean, alegia, Antonio Labaienek bere *Teatro éuskaro* obra bikia plazaratu urtean antzokiratu zuen ere Maria Doloresek *Ori'ko txoria Ori'n*. Esku programak argi eta garbi dioenez Fernando A. Lozano delako batek gaztelaniaz idatzitako *La ciudad no es para mí*-ren euskal bertsioa. Hirurogeiko hamartean Salamankan ikasten genuenok jada bagenekien seudonimo batez bere burua estaltzen zuen antzerkigilea Fernando Lázaro Carreter irakasle ospetsua zela, geroago Real Academia Españolako zuzendari urte luzez gertatuko zena.

Beste aragones batek, Pako Martinez Soriak eraman zuen antzokietara obra, hala nola Pedro Lazagaren zuzendaritzapean zinearra. Hemen *baturre*, arlote baina maitagarri baten irudia hartzen du, arrakasta izugarria izan zuelarik bere garaian. Maria Doloresen zuzendaritzapean arlotearena Jose Mari Etxebestek burutu zuen. Eta, noski, Calaciervatik, hots, Aragoitik Madridera doan Agustin hori leku horietan kokatua egon ordez Euskal Herrian ageri zaigu.

Kritikak honakoa esan zuen antzezlanaz:

Ikusleek txalotu zuten lana, bai egokitzapenaren merituengatik, eta baita interpretazioarengatik ere. Azken kasu honetan ere txalogarriagoa da, izan ere aktore ez profesionalek ezaugarri sako-neko pertsonaiak interpretatzeak esan nahi duen ahaleginagatik. Urtero Santo Tomas egunez edozein generotako obrarik ga-

<h2 style="margin: 0;">ANTZOKI ZARREAN</h2> <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; font-size: small;">1967ko 1967ko 20</div> <div style="text-align: center;"> <h3 style="margin: 0;">DONE SEBASTIAN JAIJAK</h3> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; font-size: small;">30 de Enero 1967</div> </div> <p style="text-align: center; font-size: small;">Arratsaldeko 4,45 eta 7,15 oru</p> <p style="font-size: x-small;">Organizado y patrocinado por el C. A. T. a cargo del Cuadro de Arte de la ESCUELA MUNICIPAL de LA LENGUA y DECLAMACION Vasca de Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.</p> <p style="font-size: x-small;">ALEJANDRO CASONA'k iru eta Agirre'tar MARIA DOLORES'ek euskeratuak</p> <h2 style="text-align: center; margin: 10px 0;">1. "TXALUPAK JABERIK EZ"</h2> <p style="text-align: center; font-size: small;">2.º Bortizolari saioa</p>	<h2 style="margin: 0;">TEATRO PRINCIPAL</h2> <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; font-size: small;">30 de Enero 1967</div> <div style="text-align: center;"> <h3 style="margin: 0;">FIESTAS DE SAN SEBASTIAN</h3> </div> </div> <p style="text-align: center; font-size: small;">4,45 y 7,15 de la tarde</p> <p style="font-size: x-small;">Representación de Teatro Vasco, organizada por el C. A. T. de San Sebastián, a cargo del Cuadro de Arte de la Escuela Municipal de la Lengua y Declamación Vasca de Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.</p> <p style="font-size: x-small;">Comedia en tres actos de ALEJANDRO CASONA, traducida al euskera por María Dolores Aguirre</p> <h2 style="text-align: center; margin: 10px 0;">1.º "TXALUPAK JABERIK EZ"</h2> <p style="text-align: center; font-size: small;">Actuación de Bortizolaris</p>																																						
BANAKETA - REPARTO																																							
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="width: 50%;">Eusebia .....</td><td style="width: 50%;">Eskorta .....</td></tr> <tr><td>Itza .....</td><td>Arrieta .....</td></tr> <tr><td>Urtza .....</td><td>Agote .....</td></tr> <tr><td>Tortolero .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Agirre .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Maria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Juan .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Eusebia .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> </table>	Eusebia	Eskorta	Itza	Arrieta	Urtza	Agote	Tortolero	Itxarria	Agirre	Itxarria	Maria	Itxarria	Juan	Itxarria	Eusebia	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="width: 50%;">Eskorta .....</td><td style="width: 50%;">Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Arrieta .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Agote .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> <tr><td>Itxarria .....</td><td>Itxarria .....</td></tr> </table>	Eskorta	Itxarria	Arrieta	Itxarria	Agote	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria	Itxarria .....
Eusebia	Eskorta																																						
Itza	Arrieta																																						
Urtza	Agote																																						
Tortolero	Itxarria																																						
Agirre	Itxarria																																						
Maria	Itxarria																																						
Juan	Itxarria																																						
Eusebia	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Eskorta	Itxarria																																						
Arrieta	Itxarria																																						
Agote	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
Itxarria	Itxarria																																						
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">PRECIOS DE LAS LOCALIDADES</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> <tr> <td>Planchas de palco .....</td> <td>10 pes.</td> </tr> <tr> <td>Planchas de camarote .....</td> <td>25 "</td> </tr> <tr> <td>Planchas de balcón .....</td> <td>20 "</td> </tr> <tr> <td>Planchas de galería .....</td> <td>15 "</td> </tr> <tr> <td>Planchas .....</td> <td>10 "</td> </tr> </table>		PRECIOS DE LAS LOCALIDADES		Planchas de palco	10 pes.	Planchas de camarote	25 "	Planchas de balcón	20 "	Planchas de galería	15 "	Planchas	10 "																										
PRECIOS DE LAS LOCALIDADES																																							
Planchas de palco	10 pes.																																						
Planchas de camarote	25 "																																						
Planchas de balcón	20 "																																						
Planchas de galería	15 "																																						
Planchas	10 "																																						

Txalupak jaberik ez antzerki eskuprograma (1963)

Irugarren Itza antzerkiko eskuprograma

<h2 style="margin: 0;">TEATRO PRINCIPAL</h2> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">20 de enero de 1967</p> <p style="text-align: center;">A las 4,30 y 7,30 de la tarde</p> <h3 style="margin: 0;">FIESTAS DE SAN SEBASTIAN</h3> <h4 style="margin: 0;">TEATRO VASCO</h4> <p style="font-size: x-small;">Organizado y patrocinado por el C. A. T. a cargo del Cuadro de Arte de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION Vasca del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.</p> <p style="font-size: x-small;">Comedia en tres actos de ALEJANDRO CASONA traducida al euskera por MARIA DOLORES AGUIRRE.</p>	<h2 style="margin: 0;">ANTZOKI ZAAR'EAN</h2> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">1967' ggo. 11beltza'k 20</p> <p style="text-align: center;">Arratsaldeko 4,30 ta 7,30'tan</p> <h3 style="margin: 0;">DONE SEBASTIAN JAIETAN</h3> <h4 style="margin: 0;">EUSKAL ANTZERKIA</h4> <p style="font-size: x-small;">Donosti'ko C. A. T.'k eratuia, Ayuntamiento'ko EUSKAL IZTUNDE TALDEA'k jarriko dizute: ALEJANDRO CASONA'k iru egintzetan idatzi ta AGIRRE'tar MARIA DOLORES'ek euskeratu-tako antzerkia.</p>																				
<h1 style="margin: 0;">"IRUGARREN ITZA"</h1> <h2 style="margin: 0;">(La tercera palabra)</h2>																					
<p>Autorizada a mayores de 18 años</p>																					
REPARTO	BANAKETA																				
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="width: 50%;">Marga .....</td><td style="width: 50%;">Arrunbarrena</td></tr> <tr><td>Izaba Matilde .....</td><td>Arrieta</td></tr> <tr><td>Izaba Anjel .....</td><td>Agote</td></tr> <tr><td>Lulu .....</td><td>Itxarria</td></tr> <tr><td>Fifi .....</td><td>Uranga</td></tr> <tr><td>Paulo .....</td><td>Etzebesto</td></tr> <tr><td>Roldan .....</td><td>Alkorta</td></tr> <tr><td>Julio .....</td><td>Amilibia</td></tr> <tr><td>Irakaslea .....</td><td>Altuna</td></tr> <tr><td>Eusebio .....</td><td>Barriola</td></tr> </table>	Marga	Arrunbarrena	Izaba Matilde	Arrieta	Izaba Anjel	Agote	Lulu	Itxarria	Fifi	Uranga	Paulo	Etzebesto	Roldan	Alkorta	Julio	Amilibia	Irakaslea	Altuna	Eusebio	Barriola	<p style="text-align: right; font-weight: bold;">Emazterizi urteko gorakozail</p>
Marga	Arrunbarrena																				
Izaba Matilde	Arrieta																				
Izaba Anjel	Agote																				
Lulu	Itxarria																				
Fifi	Uranga																				
Paulo	Etzebesto																				
Roldan	Alkorta																				
Julio	Amilibia																				
Irakaslea	Altuna																				
Eusebio	Barriola																				
<p>IZARBA - Peña y Sola, 12 - San Sebastián - 1967</p>																					

rrantzitsuenak antzetzeko ardura zaila beren gain hartzen badute, alde batetik da euskararen tratamendu eta zabalkundearekiko sentitzen duten maitasun handiagatik eta adierazpen artistikoekiko daukaten sentiberatasun bereizagatik.

Urte berean *Euskal Izkera eta Iztunde Ikastolak* bere urre eztaiak ospatu zituen (1915-1965) eta Iñaki Eizmendi "Basarri"k, besteak beste, bertso hau eskaini zion Maria Doloresi egindako lanagatik:

Zaude pozkidaz Don Toribio
 Betiko atsedenetan,
 Jarraitzaleak badituzu, bai
 Gure Euskalerra onetan,
 Euskera buru jasotzen ari
 Zaigu Donostian bertan.
 Emakume bat badegu emen
 Txalogarria benetan,
 Zure tokian exertzen dana
 Aspalditxoko urtetan.
 Maria Dolores Agirre ari da
 Etengabeko lanetan,
 Euskal Iztunde maitagarria
 Etzaude esku txarretan.

1966an *Txapela bete euri*. Obra hau Michael V. Gazzok idatzita-ko testu baten egokitzapena da. Amerikar idazle eta aktore honek Fred Zinnemann-en eskutik *A Hatful of Rain* 'Un sombrero lleno de lluvia'⁴ filma ekoizle 20th Century Fox zela plazaratu zuen 1957an. Oscar-ik eta Cannes-en saririk ere irabazi zuen. Gazzo, -eta ez Gazzel Maria Doloresen eskuizkribuan ageri den bezala hala nola Koldo Mitxelena kulturuneko liburutegian-, Piscator-en⁵ ikaslea, oso aktore ospetsua da Ameriketara eta *Aitajauna II* filmean Frank Pen-

(4) Michael V. Gazzo, *Un sombrero lleno de lluvia: comedia en tres actos*. Madrid, Alfíl. D.L. 1960.

(5) Erwin Piscator (1893-1966), antzerti gizon alemana, Central Theater eta Berliner Volsbühne zuzendu ondoren, lan politiko-dramatikoeekin, Brecht eta Grosz karikatragilearekin lan egin zuen. Parisen denboraldi bat eman ondoren Estatu Batuetan New York-en Dramatic Workshop zuzendu zuen 1939tik 1951ra. Bere plazaratze lanen artean Gorki, Tolstoi, Schiller, Strindberg, Sartre, Genet... daude.

CINE-TEATRO "AITOR"

— ERNANI —

10 de agosto de 1966

7,30 de la tarde y 10,30 de la noche

TEATRO VASCO

A cargo del Cuadro de Arte de la Escuela de la LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.

Comedia de Fernando A. LOZANO, traducida al euskera por MARIA DOLORES AGUIRRE.

1966'ggo. Dagonillak 10

Arratsaldeko 7,30 eta gabeko 10,30'tan

EUSKAL ANTZERKIA

Donosti'ko Ayuntamentu'ko EUSKAL IZTUNDE TALDEA'k jarriko dizute.

FERNANDO A. LOZANO'k egin eta AGIRRE'tar MARIA DOLORES'ek euskeratutako antzerkia.

"ORI'KO TXORIA, ORI'N" (La ciudad no es para mí)

Autorizada a mayores de 16 años

REPARTO

LUTXI ..... Ezkurra-Uranga
PILO ..... Etxaniz
SARA ..... Aleman
CAROLINA ..... Agote
GENO ..... Arrieta
BELEN ..... Aristi
AUSTIN ..... Etxebeste
GUSTI ..... Alba
APAIZA ..... Amilibia
ALKATEA ..... Alkorta
SENDAGILLEA ..... Altuna
BENANTZIO ..... Eceiza
MOGO ..... Aranzabal

BANAKETA

Amasei urteik gorakoentzat

124884 - Peka y Sola, 12 - San Sebastián - 1966

Ori'ko txoria, Ori'n antzerkiko eskuprograma

TEATRO PRINCIPAL

9 de septiembre de 1966

7,30 de la tarde y 11 de la noche

FIESTAS EUSKARAS

TEATRO VASCO

Organizado y patrocinado por el C.A.T. a cargo del Cuadro de Arte de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.

Comedia psicológica, primer premio en el concurso teatral último organizado por "AGORA" y original de PIERRE LARZABAL.

ANTZOKI ZAARREAN

1966'ngo. Iraila'k 9

Arratsaldeko 7,30'tan eta gaueko 11'tan

EUZKO JAIETAN

EUSKAL ANTZERKIA

Donosti'ko C.A.T.'k eratu ta Ayuntamentuko EUSKAL IZTUNDE TALDEAK jarriko dizute:

PIERRE LARZABAL antzerkigileak egindako sikologi-antzerkia. Agora'k orain urrena eratu zun txapelketan, lenengo saria irabazitakoa.

INPERNUKO DIRUA

REPARTO

POR ORDEN DE APARICION EN ESCENA

PEPE ..... Alkorta
PAKO ..... Amilibia
ANJELI ..... Aleman
KONTXI ..... Uranga
PEREZ ..... Etxebeste
PEDRO ..... Irigaray
SANTXEZ ..... Barriola

BANAKETA

ANTZERZ-LEKUAN AZALDU ALA

124884 - Peka y Sola, 12 - San Sebastián - 1966

Autorizada a mayores de 16 años

Amasei urteik gorakoentzat

tangeliren paperean Hollywoodeko Oskarrerako hautatua izan zen. Bere gidioia da ere Michael Curtizek Elvis Presley abeslariarekin zuzendu *Istilua King Creole*-n.

Txapela bete euri, Madriden 1960an Eslava antzokian aurkeztua, drama gogorra da eta drogen mundu ilun eta tristea aztertzen du, heroinarena hain zuzen. Hemen protagonista gerlatik etorri eta eritegian drogazaletu da, eta bere zaletasuna estali egiten dio aitari eta emazte erdibidean denari. Ezagutzen duenak soilik benetako egoera anaia da, zeini eskatzen dion dirua drogak erosteko eta zeinek bere egoeraz ohar dadin lortzen duen, eta familian laguntza bilatzera duen bultzatzen.

Kritikak (alegia, Antonio Labaienek) oraingoan hau esan zuten:

Egokitzailleak zailtasun izugarriak gainditu behar izan ditu antzezlan hau euskal antzerkiarekin, eskenatoki, antzeztalde eta abarrekin bateragarri egiteko: baina guztietan airoski atera da. [...] Erdal antzertia euskaratu behar den edo ez dabiltzanei, nire iritzia bai sendoa dela esango diet. Ezpai gabe honelako antzezlanek gure antzerkia asko jasoko dute.

Obra honekin kritika zenbaiti kasu eginez, alegia, modernitate eza, Jarraikoez egiten zuten antzeko obra batekin erantzungo du, Broadway-eko erreperitorioari helduz lan egingo du. Arthur Millerren *Bidaianta baten heriotza*-ren estiloan.

Garai hartan, hots, bere memorietan Adolfo Marsillach-ek ongi adierazten duen bezala Zentsurarekin borrokatu behar izaten zuten antzerkigile askok eta obra honekin ere, besteekin bezala, adibidez, Lezoko *Allerru* taldeak 1971an lortu zuen Jose Luis Gurrutxagak egindako eskaera bati baimena eman baitzion garaiko *Ministerio de Información y Turismo* delako Probintziako Delegatuak.

1968an Federico García Lorca-ren *Yerma* antzokiratu zuen. Lorcaek Argentinara 1933ko urrian joan baino lehen obra honen bi lehen ekitaldiak idatziak zeuzkan, eta itzuli zenean 1934ko abenduaren 29an Margarita Xirgú-ren konpainiak estreinatu zuen Madrideko Teatro Español delakoan. Garaiko prentsa erreakzionarioak ez zuen onartu baina 1935ean Bartzelonan irailean aurkeztu eta berrogeita bost egunez iraun zuen bertan.

Lorca, gero eta gehiago interesatu zen egoera politikoaz, errealtate gertuaz, Casona, ordea, gero eta erretiro minberago baterantz

abiatu zen. Jose Monleonen iritziz⁶, hasieran burgesia espainolak Casona antzerkigile madarikatu bezala eduki zuen, errepublikanoen alde jokatzegatik, ez baitzen konturatzen bere autore txalotuenek (Victor Ruiz Iriarte, José López Rubio eta Edgar Neville) poetika bera zerabiltela, hau da, mundu ikuskerari iheskor bera adierazten zutela beren antzerkietan. Ameriketara Casona errealtatetik at bazegoen, bere desterruan aurkituz giza arazoetatik urruntzeko arrazoiak, Espainiako antzerki gizon hobereenek ihes egiten bazuten Nevilleren hitzetan, libreki giza arazoetan parte hartu ezin zutelako zen. Omen.

Yerma, Iturri-agor, Maria Doloresen itzulpenean, tragedia bat da, laborantza munduan kokatua. Gizon antzu baten ondorioz emakume baten antzutasuna ageri duena, zeini ez zaion gelditzen ezkontzaz kanpo hazia bilatzea baizik. Baina hau ez dio inolaz ere onartzen garaiko giro estu eta gogorak, ez eta bere heziketa zorrotzak, 'lo primero de mi casta es la honradez' baitio. Hor daude, ordea, barne gogo, grina eta instintoak bakean uzten ez dutenek, eta gizona ezin badu engainatu hil egin dezake eta hala egiten du, une berean haurdun gelditzeko aukera guztiak hiltzen dituelarik.

Miguel Azpiazu kritikariak *Unidad de la Tarde* (1968-I-22) egunerokoan esaten zuen Maria Doloresen aurkezpena oso txarra izan zela, irri eta barre gehiegi zeuzkala bertsioak, eta hau Lorcaen izpirituari traizio egitea zela, antzokiratzen hura vodevil batengandik gertuago baitzegoen poema tragikotik edo benetan zen tragediatik baino.

Hirurogeigarren hamarteko zerrenda eman dugunean, *Iturri-Agor*-ekin batera, Joaquín Calvo Soteloren *Ez zan atejoka etorri* eman dugu. A Coruñan jaioa, gazterik joan zen Madridera bizitzera. Lege ikasketak burutu eta urte askotan izan zen Liburuaren Ganbara Ofizialeko idazkari. Baina ofizio honetaz aparte urtetan idatzi zuen ABC-n, Akademikoa, antzerki mota asko idatzi zuen, hala nola, poetikoa (*Cuando llegue el día*, *Cuando llegue la noche...*), historikoa (*Plaza de Oriente*, *El proceso del Arzobispo Carranza...*), soziala (*La muralla*, *La herencia*, *Criminal de guerra...*), umorezkoa (*Tánger*, *La visita que no tocó el timbre*, *Nuestros ángeles...*)

(6) José Monleón, *Treinta años de teatro de derecha*. Tusquets editor. Barcelona, 1971.

Calvo Sotelok, batez ere *La muralla* obrarekin, burgesiaren konportamendua eta moralaren hastapenen artean zeuden kontraesanak aurkezten ditu, eta horrexegatik, bada ere, sistemaren barne-tik eginiko kritika hau kalitate artistiko handikoa ez izan arren, dokumentu sozio-politiko gisara baliagarria da benetan.

Beraz, garbi dago garai hartako antzezmoldeen eta jokaeren ezberdintasuna autore bera antzeztean ere, zeren *Jarrai* antzeztal-deak *La Muralla* jokatu zuen bitartean Maria Dolores Agirrek zuzendutako Eusko Iztundeak *Ez zan atejoka etorri*. Batzuek salaketa antzerki bat, eta besteek irrigarria. Honek bi anai mutilzaharren ixtorioa kontatzen zuen, haurtxo bat topatuz atarian.

Madriden 1949an jada estreinatua zen.

1968. urtea ospetsua da noski, Pariseko ikasleen iraultzagatik, baina gurean ere izan zen mugimendurik eta gorabeherarik ere. Esate baterako, Fraga Iribarneren Ministerioak Iparragirre Poesia Saria eman zion Gabriel Arestiri, epai-mahaiaren aho batez. Urte horretan ere aurkeztu zen arrakasta handiz Baionako antzokian Pierre Larzabal eta Telesforo Monzonen zuzendaritzapean *Matalas* antzerki historikoa.

Maria Doloresek 1970. ean José López Rubio antzerkigilearen *La otra orilla / Beste ertza* aurkeztu zuen Tolosako Iparragirre antzokian Madriden adibidez, besteak beste, Strindberg-en *La Danza Macabra* aurkezten zen bitartean. Hau, *Antzerti* taldeak aurkeztuko zuen 1984. urtean, Zarauzko Lizardi taldeak *Txapela bete euri* antzeztu zuen urte berean.

1970ean Donostian *I Festival Internacional de Teatro Independiente* delakoa ospatu zen, baina frankismoaren azken urteetako zentsurarekin topatu zen eta azkenean Franzisko Ruiz Ramon antzerti historiagileak dioen bezala mugimendu haren gailurra eta hondamendia ere gertatu zen, manifestuak teatro antzezpina hil baitzuen.

José Luis López Rubio [Motril (Granada)-1903, Madrid], ezaguna egin zen umorezko autore (*Buen Humor*) eta ipuingile gisara (*Cuentos inverosímiles*). Nobelagintzan eta zinean aditua, teatro munduan batez ere bere *Celos del aire* (1950) antzerkiak izan zuen arrakasta handia. Ondoren etorri ziren *El remedio en la memoria* (1952), *La venda en los ojos* (1954) Sari nazionala, eta *La otra orilla* Madriden

Federico García Lorca-ren *Yerma*, Nuria Espert-en konpainia,
Victor García-ren zuzendaritzapean eta
Fabián Puigcerver-en eszenografiaz

TEATRO PRINCIPAL

20 de enero de 1968
A las 5 y 7,30 de la tarde

FIESTAS DE SAN SEBASTIAN TEATRO VASCO

Organizado y patrocinado por el C. A. T. a cargo del Cuadro de Arte de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián, que representará el poema trágico en tres actos y seis cuadros, original de FEDERICO GARCIA LORCA, traducido al euskera por MARIA DOLORES AGUIRRE.

ANTZOKI ZAARREAN

1968'go. IIbeltza'k 20
Arratsaldoko 5 eta 7,30'tan

DONE SEBASTIAN JAIETAN EUSKAL ANTZERKIA

Donosti'ko C. A. T.'k eratuta, Ayuntamentu'ko EUSKAL IZTUNDE TALDEA'k jarriko dizute, FEDERICO GARCIA LORCA olerkariak egin eta AGIRRE'tar MARIA DOLORES'ek euskeratutako iru egintza ta sei laukidun eresi-olerki lazgarria.

Y E R M A

ITURRI-AGOR

Autorizada a mayores de 16 años

REPARTO / BANAKETA

Amessi urtetik gorakoentzat

Yerma	Arruabarrena
María	Aleman
Atsoa	Arrieta
Dolores	Agote
1.º Lixiba-jotzailea ..	Hubegun Aldalur
2.º * * *	San Sebastian
3.º * * *	Laborda
4.º * * *	Uranga
5.º * * *	Garayalde
1.º Neskatxa	Uranga

2.º Neskatxa	Etxeberria
Ema	Alba
Konatak	Arizti ta Randez
Emakumea	Etxaniz
Joan	Etxebeste
Bitor	Alba A.
Arra	Ezeiza
1.º Gizonezkoa	Alkorta
2.º *	Rezola
3.º *	Altuna

IZARRA - Peña y Saiz, 12
San Sebastián - Inoio 1968

Yerma / Iturri-Agor-en eskuprograma

1954ean Teatro de la Comedia-n estreinatu zuena. Molière, Wilde, Miller, Williams, Sherwood, Montherlant, Camus eta beste ere itzulia da.

Neville, López Rubio eta Ruiz Iriarte kritikaren iritziz antzerkigile iaio, trebe eta abilak dira, gaiaren ezereza edo arintasuna (amodioa, zeloak, ohiko bukaera zorionezkoaz) gainditzen dakitenak ofizio on batekin, elkarrizketa bizi eta egitura, aroztegi ongi eraikiaz. López Rubio, gainera bere lan hoberenetan besteen gainetik agertzen zai-gula duintasun bat emanez garaiko gaztelaniazko teatrogintzari.

1971ko abenduan eta 1972ko urtarrilean beste lan bat aurkeztu zuen Maria Doloresek. Oraingoan euskal gai bat, *Iparragirre*, Juan Guerrero Urreistik burutua eta berak ohi bezala itzulia.

Juan José Guerrero Donostian jaioa zen 1901ean, musikarien familia batean. Bere aita Murtzian jaioa, musikari militarra zen, eta beraz, Santanderrera bidali zutenean han kokatu zen. Juanitok hamar urterekin bazekien klarinetea eta pianoa jotzen eta Musika Bandan ere parte hartzen zuen, hamaika urtez bere lehen konposizioa burutu zuelarik. 1921ean aita jubilatutakoan Musika bandako zuzendari izendatu zuten. 1934ean konposizio ikasketak burutu zituen Madrideko Goi Kontserbatorioan eta 1935ean pianokoak Bizkaian. 1958an Madriden finkatu zen inoiz ere Kantabria ahortzi gabe. Kantak, komediak eta zartzuolak moldatzen zituen eta Gerardo Diegorekin zuen adiskidantzatik sortu zuen *Pico de tres mares* himnoa, eta urte berean *Iparragirre* Teatro Zaharrean aurkeztu zena. Gerrero herri kantetan bilatzen du bere goi-arnasa eta iturria, polifoniak eta harmoniak estali gabe benetako aire herritarra eta aldiz lortzen duen lirrikotasuna azpimarratzea.

Javier de Aramburu antzerki kritikariak obra komentatzerakoan azpimarratzen zuen garaiko *La Voz de España* egunkarian teatralki eskasa eta indargabea zela lana, Etxebeste jauna beti ohi bezala ongi aritu zela Iparragirreren paperean, kantak oso modu xalo eta politean abestu zituela, baina *Zibilak esan naute* kanta famatua abes-terakoan garbizaletasunaren zentsurapean erabili ohi zuela, *Zibilak esan dute* zuzendu (?) nahiz testu orijinala.

1973an urtarrilaren 20an, Done Sebastian jaietan Antzoki zaharrean aurkeztu zuen *Ilunpe goritan* Maria Doloresek. Alegia, Buero Vallejoren *En la ardiente oscuridad*.

La Muralla (Jarrai)

Joaquín Calvo Sotoloren

La visita que no tocó el timbre / Ez zan ate-joka
etorri antzerkiko eskuprograma

Iparraguirre Antzokian - Tolosa'n

1968'go Garagarrilla'ren 24'an - Arratsaldeko 5 eta 8'tan

EUSKAL ANTZERKIA

Donosti'ko Ayuntamentu'ko EUSKAL IZTUNDE TALDEA'K jarriko
dizute Joaquín Calvo Sotelo'ren antzerkia, M.ª Dolores Aguirre'k euskeratua.

“EZ ZAN ATE-JOKA ETORRI”

Reparto - Banaketa

Jon... Joxe Mari Etxebeste
Xanti... Guratxe Altuna
Emma... Mirentxu Ezkurra

“LA VISITA QUE NO TOCO EL TIMBRE”

Comedia en tres actos original de Joaquín Calvo Sotelo, traducida al
euskera por M.ª Dolores Aguirre, y que será puesta en escena por el Cuadro
de Arte de la ESCUELA DE LA LENGUA Y DECLAMACION VASCA
del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.

24 de Junio de 1968 - A las 5 y 8 de la tarde

TEATRO IPARRAGUIRRE - TOLOSA

(Autorizada a mayores de 14 años.)

Imp. Tapia - Mayor, s/n - TOLOSA - 3.000 ej.

Antonio Buero (Guadalajara, 1916) antzerkigile errealista zen-baitekin batera (Sastre, Olmo, Muñiz, Rodríguez Méndez, Martín Recuerda...) gerraondoko teatrogizon garrantzitsuenetakoa da. Bere lehen obra *Historia de una escalera*-k (1949) bide berri bat irekitzen du Espainiako teatrogintzan, eta *En la ardiente oscuridad* (1950) lanean lehen aldiz itsutasunaren arazoa aurkezten du. Hau izpiritua-ren itsukeriaren irudi zaharra da eta gisa honetara errepikatu eta sakonduko du *El concierto de San Ovidio* (1962) antzerkian. Bere beste obra batzuek drama historikoak izango dira, hala nola, *Un soñador para un pueblo* (1958), *Las Meninas* (1960), *El sueño de la razón* (1970) Goya gaitzat hartuz...

Existenzialismoren bidetik jotzen du Buerok, Camus, Anouilh eta Sartrearen antzerkien oihartzunak aurkitu izan dizkio kritikak eta berak aitortu. Garbi dago, itsu konkretuen gainetik, Bueroren obrak itsutasunaren sinboloa darabilela, gizakion akats orokor moduan, argiak eta ilunak egia eta honen eza irudikatzen duten bezala. Jean-Paul Borel kritikariak adierazten eta azpimarratzen duen eran, eritasunen bat sufritzen duten Bueroren pertsonaiek (itsu, gor, zoro...) badaukate bigarren edo seigarren zentzu berezia egiazkotasunean, benetakotasunean sakontzen laguntzen diena, axalkeria eta itxurakeriaren gainetik.

Maria Dolores 1973an jubilatu zen Euskal Iztunde eskolatik, baina ez zen horregatik besoak besarkatu eta deus ere egin gabe gelditu, zeren jarraiki zion euskarazko klaseak emateari eta itzulpen-gintzari, eta honela 1979an Pio Barojaren *Jaun de Alzate* eleberria itzuli zuen Felipe Yurramendirekin batera, eta abenduaren 21ean Antzoki zaharrean aurkeztu.

Obra hau ikusitakoan Antonio Labaienek honakoa idatzi zuen:

Ez dut uste Pio Baroja bere Jaun de Alzate zoragarria idatzi zue-nean burutik pasatuko zitzaionik egunen batean osorik bere herri-ko hizkuntzan jarri eta bere jaioterrian, Donostian antzeztua izan-go zenik [...] . Itzultzaileek testuari traiziorik egin gabe, egilearen zenbait aldrebeskeri eta aipamen gozatu egin dituzte.

Eta ez zen ahantzia izan, noski, ezen 1994ean *Bagera* donostiar elkarteak omenaldia eskaini zion, hainbeste urtez euskararen alde egindako lanagatik (euskara irakasle, irratsaiogile, antzerkigile eta

ANTZOKI ZAËEAN TEATRO PRINCIPAL

1973'ngo. ilbeltza'k 20
arratsaldeko 5 eta 7'30'tan

DONE SEBASTIAN JAËETAN

EUSKAL ANTZERKIA

Donosti'ko C.A.T.'k eratu ta bertako Ayuntamentu'ko EUSKAL IZTUNDE TALDEAK azalduko dizute, BUERO-VALLEJO'k egin eta Agirre'tar Maria Dolores'ek euskeratutako antzerki au:

20 Enero 1973
a las 5 y 7'30 tarde

FIESTAS DE SAN SEBASTIAN

TEATRO VASCO

Organizada y patrocinada por el Centro de Atracción y Turismo, a cargo del Cuadro de Arte de la ESCUELA DE LENGUA Y DECLAMACION VASCA del Club de Teatro perteneciente a la Comisión de Cultura del Excmo. Ayuntamiento de San Sebastián.

Obra en tres actos de BUERO-VALLEJO, traducida al euskera por María Dolores Aguirre y titulada:

IĻUNPE GORITAN

BANAKETA

Elixe .....
Ander .....
Kepa .....
Nekane .....
Karlos .....
Jone .....

Antzes-lekuan azaldu ala:

Garayalde
Altuna
Isasa
Laborda
Ecelza
Huegun

Mikel .....
Espo .....
Iñaki .....
Alte .....
Paulo .....
Peplte .....

REPARTO

Otaegui
Etxeberria
Etxebeste
Barriola
Rezola
Arrieta

18 urtetik gorakoentzat

G. IZARRA - Peña y Gofi, 13
San Sebastián - Enero 1973

Para mayores de 18 años

Antonio Buero Vallejoren

En la ardiente oscuridad / Ilunpe goritan obraren eskuprograma

Altzateko jaun (1979-XII-21) antzestu zutenak eta Maria Dolores Agirre

zuzendari...) eta halaber 1999an Gipuzkoako Aldundiak Anton Abbadia saria oparitu zion, zendu ondoko omenaldi gisara.

Guk ere hemen gure ahalegintxoan egin dugu bere obra hobeto ezaguna izan dadin, noizbait erakundeak ohartuko direlakoan gure historia hobeto ezagutzea zein garrantzitsua den eta bideak, -hots, azterketa eta argitalpenetarako behar diren sosak, Maria Doloresek itzuli lanetatik soilik Baroja eta Tagore baitaude argitaratuak-, ipiniko dituzten esperantzan, eta Antzerti ondarea gal ez dadin.

ANTZOKI ZAĖEAN

TEATRO PRINCIPAL

1972' gga
libeltza'k 20

DONE SEBASTIAN JAIETAN

Arratsaldeko 5 eta 7,30 tan

Donosti'ko C. A. T.'k eratu ta bertako Ayuntamiento'ko EUSKAL IZTUNDE TALDEAK Euskal Antzerkia jarriko dizute.

JUAN GUERRERO URREISTI'k egin eta AGIRRE'TAR MARIA DOLORES'ek euskeratutako

20 de Enero
1972

FIESTAS DE SAN SEBASTIAN

A las 5 y 7,30 de la tarde

Representaciones de Teatro Vasco, organizadas por el C. A. T. de San Sebastián, a cargo del Grupo de Arte de la ESCUELA DE DECLAMACION VASCA del Ayuntamiento de San Sebastián.

Antología Lírica Teatral de JUAN GUERRERO DE URREISTI, traducida al euskera por MARIA DOLORES AGUIRRE

I P A Ā A G I R Ė

REPARTO — BANAKETA

EDESLARIA	REZOLA
IPARRAGIRRE	ETXEBESTE
MUTILLA	ANTERO
PATXI	EZEIZA
PELLO	OTAEGI
ITXUA	REZABAL
ITXU-HEKKA	ORKOLAGA
MARKESA	ISASA
KAROLINA	LABORDA
PAPILLINI	ALKORTA
MIKEL	BARRIOLA
MANOLI	GARAYALDE
PEPITA	ARRUABARRENA
ALTUNA	ALTUNA
ANJELA	URANGA
PETRA	BERISTAIN

Dantzari, abeslari, erritar eta ebar.

(2022A, Peko y 844). 13 - Euzko Antzertia

Juan Guerreroren
Iparragirre,
Maria Dolores
Agirrerren
eskuprogramaz

Tolosa-ko Iparragirre Antzokian

1970-go Garagorrilla-ren 24-an,
5-eta 8-etan

Donosti-ko Ayuntamentu-ko
EUSKAL IZTUNDE TALDEAK
jarriko dizute

"BESTE ERTZA" - La otra orilla

José López Rubio-rena, Aguirre tar
M.ª Dolores-ek euskeratua.

24 de Junio de 1970,
a las 5 y 8 de la tarde

será interpretada por el Cuadro
de Arte de la Escuela de la Lengua
Vasca del Ayuntamiento de San
Sebastián, la comedia en 3 actos

original de José López Rubio y tradu-
cida al euskara por M.ª Dolores Aguirre.

BANAKETA - REPARTO

Batzuek	Ana	Amaya Laborda
Los unos	Leo	Jon Etxeiza
	Martin	Izomila Alkorta
	Jalme	Garutza Altuna
	Ibañez 25	Etxabeste
	Ibañez 13	Alba
Besteak	Errupie	Etxaberrio
	Diego	Retola
Los otros	Pelixa	Etxoniz
	Maurizio	Landaberria
	Diruzaitzaia	Barricola
	Apelagorria	ELOLA

AMATA

ITZ - IDATZIAREN "ZABALKUNDE-BIDEAK" TECNICAS DE DIFUSION
TOLOSAN, FRANTZISKO-tarren, 1.

Imp. Topia, -TOLOSA- Mayor, 4/a - V-70 - 3.000 ej.

Maria Dolores Agirre
bere Euzkal Iztundea antzez-taldearekin

